

Земельне право; аграрне право; екологічне право;
природоресурсне право

УДК 349.6

Чижденко Олександр Олександрович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава мудрого

Чижденко Александр Александрович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Chizhdenko Alexander

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА
МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В СФЕРЕ ОХРАНЫ
ОКРУЖАЮЩЕЙ ПРИРОДНОЙ СРЕДЫ
INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF
ENVIRONMENTAL PROTECTION**

***Анотація.** У статті надані та проаналізовані глобальні проблеми екології на сучасному етапі розвитку суспільства, охарактеризовано міжнародне співробітництво з питань охорони навколишнього середовища, досліджена ситуація в Україні щодо міжнародної співпраці та спрямувань подальшої діяльності з охорони довкілля.*

***Ключові слова:** навколишнє середовище, світова спільнота, міжнародне співробітництво, захист природи, природоохоронні заходи.*

***Аннотация.** В статье даются и анализируются глобальные проблемы экологии на современном этапе развития общества,*

характеризується міжнародне співробітництво стосовно питань захисту навколишнього середовища, досліджується ситуація в Україні, її міжнародна діяльність і напрями подальшої роботи по захисту навколишнього середовища.

Ключевые слова: *навколишнє середовище, міжнародне співробітництво, захист природи, природоохоронні заходи.*

Summary. *The article analyzes the global ecological problems at the present stage of society's development. The author characterizes international collaboration concerning the environmental protection issues. The article researches the environmental protection situation in Ukraine, its international activities, and the areas of subsequent work concerning the environmental protection.*

Key words: *the environment, world community, international collaboration, environmental protection, nature conservative measures.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах у світі активно проходять процеси глобалізації, що характеризуються постійним зближенням держав, їх співпрацею та спільним вирішенням питань, що виходять за межі можливостей конкретної держави. Одним із пріоритетних напрямів, що стоїть перед більшістю міжнародних організацій та держав є сфера охорони навколишнього природного середовища. Більшість вчених та дослідників зазначають, що у ХХІ столітті перед людством постануть такі екологічні проблеми, які потребуватимуть термінового вирішення: зміна клімату, дефіцит питної води, знеліснення, опустелювання, забруднення прісних вод, зменшення біорізноманітності, утилізація відходів, забруднення повітря тощо [9, с. 181]. Більшість цих явищ зумовлена антропогенним чинником, тому потребує проведення ефективної політики, що буде спрямована на усунення факторів, які

сприяють екологічній катастрофі. Саме глобальний характер сучасних екологічних проблем породжує необхідність об'єднання всіх держав для їх вирішення.

- Необхідність міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища за сучасних умов обумовлюється такими факторами:
- глобальним характером багатьох екологічних проблем;
- транскордонним характером забруднення;
- міжнародними зобов'язаннями більшості держав щодо охорони довкілля;
- наявністю міжнародних природних ресурсів;
- вигодами від міжнародного обміну досвідом та технологіями, можливостями залучення міжнародних інвестицій [3, с. 71].

Аналіз останніх наукових досліджень та результатів. Проблемним аспектам договірно-правової бази екологічної політики України присвячені праці таких вчених, як: В.П. Андрущенко, А.Б. Качинський, С.В. Крисаченко, Г. Гардащук, О.О. Веклич, Б.М. Данилишин, М.І. Долішній. Проблеми екологічної безпеки та її пріоритети, роль природного середовища в житті людини досліджували Т. Гардащук, В.П. Андрущенко, М.М. Кисельов, А.Б. Качинський, С.В. Крисаченко. Однак невирішеними питаннями залишаються особливості міжнародної співпраці стосовно охорони навколишнього середовища, роль влади у розв'язанні соціально-екологічних суперечностей у контексті соціально-економічних реформ та неповністю досліджені завдання стратегії України сфері охорони навколишнього середовища. Тому ця тема є дуже актуальною та потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Метою статті є дослідження міжнародної співпраці України у сфері охорони навколишнього середовища, а також аналіз екологічної безпеки за допомогою міжнародних договорів та конвенцій.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне співробітництво стосовно вирішення екологічних проблем розпочалося у XIX столітті. Перший документ був прийнятий між Австро-Угорщиною та Італією у формі декларації та передбачав охорону птахів. Через два роки між Росією, США та Японією укладено угоду про охорону і спільне використання морських котиків у Тихому океані.

Починаючи з XX століття, відбувається все більше залучення держав до міжнародної співпраці у сфері природокористування та охорони довкілля. У 1913 році вчені 18 держав (Австралії, Австрії, Аргентини, Великобританії, Німеччини, Росії, США, Франції та інших) у місті Берн (Швейцарія) провели міжнародну Конференцію з охорони природи. Після Другої світової війни у 1948 р. у Фонтенбло (Франція) було організовано Союз по захисту природи, який отримав статус міжнародного та діяльність якого спрямовувалася на збереження і раціональне використання природних ресурсів [9, с. 184].

У 60-х роках XX століття велику увагу охороні навколишнього природного середовища почала приділяти Організація Об'єднаних Націй, що знайшло своє відображення в тому, що кожні 5 років відбуваються конференції ООН з питань охорони довкілля. У 1972 р. на Стокгольмській конференції ООН з питань охорони навколишнього середовища було прийнято Стокгольмську декларацію, що містила 27 принципів екологічно конкретної поведінки держав та Програму дій, які в подальшому стали джерелом формування міжнародного екологічного права [12, с. 377].

У 70-х роках XX століття у більшості високорозвинених країн починає розроблятися механізм ефективного природокористування, який передбачав дотримання трьох основних принципів: 1) превентивний, що полягає в проведенні профілактичних заходів з метою уникнення ускладнень екологічних проблем; 2) принцип посиленої відповідальності забруднювачів навколишнього середовища; 3) принцип кооперації, що

полягає у колективному вирішенні питань, які стосуються охорони навколишнього середовища [8, с. 1]. У зв'язку з цим у США були запроваджені положення про обов'язковість проведення державної екологічної експертизи по всіх напрямках господарської діяльності.

Важливим міжнародним документом стала Конвенція ООН, так звана «Хартія морів» 1982 р., яка встановила основні принципи та вимоги, що ставляться до держав-учасниць з питань охорони морських ресурсів та морського дна, що знаходиться поза зонами національної юрисдикції [3, с. 71].

У сучасній світовій практиці важливе значення мають документи, що були прийняті у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро на всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, які мають назви «Декларація у справі природного середовища і розвитку» та «Глобальна програма дій – Порядок денний на XXI століття». Зазначені акти передбачають взаємоузгоджений підхід до вирішення проблем економіки і навколишнього середовища не лише на національному, але й на світовому рівнях [7, с. 1]. Продовження вирішення зазначених проблем було запропоновано на Всесвітньому саміті, що відбувся 2002 р. у м. Йоганнесбург.

Наступним важливим міжнародним актом спрямованим на охорону навколишнього природного середовища став Кіотський протокол, що був підписаний у м. Кіото (Японія). У ньому йдеться про реалізацію спільних міжнародних проектів для держав-учасниць, одержанні ними доходів від прямого продажу квот, вихід на міжнародні ринки деривативів з торгівлі квотами, вирішення енергетичних та інших проблем з метою зменшення викидів парникових газів в атмосферу [11].

Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища може здійснюватися на декількох рівнях (глобальному, регіональному).

Важливу роль у галузі охорони навколишнього середовища відіграє Організація об'єднаних націй, яка на практиці реалізує спільні міжнародні зусилля у цьому напрямку, налагоджуючи співробітництво держав світу, сприяючи розв'язанню національних проблем, пов'язаних з охороною природи [2, с. 59]. Відповідно до Статуту ООН і принципів міжнародного права, держави зобов'язані турбуватися про те, щоб будь-яка діяльність, яка ведеться під їх юрисдикцією чи контролем, не завдавала шкоди навколишньому природному середовищу інших країн чи районів, які знаходяться за їх межами [12, с. 381].

Протягом останніх декількох десятиліть років, під егідою ООН, було створено ряд міжнародних органів, діяльність яких спрямована на забезпечення ефективного природокористування та охорону довкілля, серед яких слід виділити: Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна морська організація, Всесвітня метеорологічна організація, Міжнародна організація з радіологічного захисту та інші.

Експерти ООН зазначають, що вирішити сучасні екологічні проблеми, що існують у світі можливо шляхом проведення таких заходів: 1) дослідження та аналіз основних причин екологічної кризи та боротьба з її наслідками; 2) залучення широкої громадськості; 3) забезпечення засобів правового регулювання; 4) інвестування в майбутнє [4].

На регіональному рівні також простежується активна діяльність інститутів влади, що спрямована на забезпечення охорони довкілля та раціональне використання природних ресурсів. Так, у межах Європи велика увага приділяється цьому питанню зі сторони Європейського Союзу, оскільки подальше економічне зростання та політичне об'єднання держав-членів неможливе без врахування екологічного фактору [6, с. 326].

Слід зазначити, що у межах Європи простежується високий ступінь взаємозалежності більшості країн континенту. Наприклад, західні

атлантичні переміщення повітря призводять до додаткового забруднення атмосфери у Скандинавії на 50 % промисловими підприємствами Великобританії і Німеччини [9, с. 185]. У зв'язку з цим за весь час проведення Співтовариством екологічної політики було прийнято шість програм у сфері захисту навколишнього середовища, що передбачали використання найбільш ефективних та найменш витратних економічних інструментів. Як наслідок, у практичній діяльності застосування таких методів виробився принцип «забруднювач платить» [6, с. 330].

Програма діяльності ЄС на найближчі роки у досліджуваній сфері передбачає такі пріоритетні напрями: 1) зміна клімату; 2) природа і біологічне різноманіття; 3) навколишнє середовище, здоров'я та якість життя; 4) природні ресурси і відходи [6, с. 330].

Розглядаючи міжнародну діяльність України, відзначимо, що наша держава бере участь у більш як 20 міжнародних конвенціях та 44 двосторонніх міжнародних угодах з такими державами світу як Росією, Грузією, Білоруссю, США, Данією, Австрією та іншими.

Між Україною та ЄС проходить активна співпраця з охорони довкілля, яка отримала свій початок із підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами і Україною у 1994 році. В Угоді, зокрема, зазначається, що Сторони «розвивають та зміцнюють співробітництво між ними в галузі охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я» (ст. 63) [1].

Програма міжнародного співробітництва України з ЄС у галузі охорони навколишнього середовища передбачає гармонізацію національного законодавства із законодавством ЄС і, зокрема, підходів до створення системи національних екологічних стандартів, впровадження екологічно чистих технологій, ресурсо- та енергозаощаджень і оцінку стану навколишнього середовища [7, с. 2].

У межах співпраці із ЄС Україна бере участь у спеціальній групі DUBLAS, діяльність якої пов'язана із захистом Чорного моря та річки Дунай.

У галузі ядерної радіаційної безпеки здійснюється спільна робота між Україною, МАГАТЕ та деяким державами світу (США, Канада, Японія, ФРН, Швеція) у рамках програми TACIS. Тільки у 1995 році допомога в галузі ядерної та радіаційної безпеки по проектах склала близько 800 тис. доларів США. На сьогоднішній день ведуться переговори щодо міжнародного фінансування нових екологічних проектів на загальну суму більше 40 млн. доларів США [10, с. 336].

Особливе значення для України мало проведення у 2003 році в м. Києві конференції «Довкілля для Європи», де була підписана ще одна дуже важлива конвенція для країн Східної Європи – Карпатська, яка покликана сприяти збереженню найбільшого в Європі заповідника дикої природи, оточеного горами [5].

Також Україна бере активну участь у реалізації міжнародних програм, що спрямовані на ліквідацію наслідків Чорнобильської аварії, зокрема, в рамках меморандуму про взаємопорозуміння між урядами країн «Великої сімки», Європейської Комісії та України щодо закриття Чорнобильської АЕС. Як наслідок передбачається здійснення таких заходів: 1) реалізація Плану підвищення безпеки об'єкта «Укриття»; 2) завершення будівництва нових атомних відходів; 3) нейтралізація перенесення забруднень повітряними та водними потоками тощо [10, с. 335-336].

Висновок. Таким чином, у XXI столітті екологічні проблеми набули високого ступеня ризику для подальшої нормальної життєдіяльності людства. Як наслідок, світове співтовариство об'єднується для вирішення таких проблем, оскільки вони потребують високого наукового потенціалу, коштів для проведення робіт, складного обладнання та узгоджених дій.

Основний тягар забезпечення реалізації політики, спрямованої на охорону навколишнього природного середовища, беруть на себе міжнародні організації та регіональні утворення держав (Європейський Союз). Україна приймає активну участь у співробітництві з охорони довкілля, спрямовує зусилля на підвищення екологічної безпеки та раціональне використання природних ресурсів. Проте зусилля нашої держави не завжди достатньо ефективні та послідовні, внаслідок браку коштів, у зв'язку з цим потребує допомоги від міжнародного співробітництва.

Література

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
2. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку: Монографія / О. А. Васюта. – Тернопіль: Гал-Друк, 2001. – 600 с.
3. Гладка Л. І., Шаляпіна А. С. Світовий досвід та співробітництво України у сфері охорони навколишнього середовища / Культура народів Причорномор'я. – 2013. – С. – 70-73.
4. Грицак, Л. Р. Міжнародне екологічне право і співробітництво України в екологічній сфері [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/5849/129/>
5. Злобін, Ю. А. Екологічні основи природокористування: навчальний посібник / Ю. А. Злобін, Т. А. Сафранов. – 3-тє вид., стереот. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 248 с.
6. Качурінер В. Л. Становлення та розвиток політики Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища та екологічних стандартів виробництва / Науковий вісник Міжнародного

- гуманітарного університету. Юриспруденція. – 2013. – №. 5. – С. 326-331.
7. Новак У. П., Давидович О. М. Участь України у міжнародному співробітництві з охорони навколишнього середовища: дис. – Вид-во СумДУ, 2009.
  8. Пупченко А. В., Глебова О. І. Міжнародний досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1011_12477060.pdf.
  9. Савченко В. Ф. Екологічні проблеми: світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища / Міжнародні економічні відносини. – 2011. - №. 1 (9). – С. 180-188.
  10. Семенов В. Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник. - Київ, МП «Леся», 2008. – 595 с.
  11. Туниця Т. Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст / Т. Ю. Туниця. – К.: Знання, 2006. – 300 с.
  12. Шуміло І. А. Розділ 8. Міжнародно-правова охорона довкілля. – Центр учбової літератури, 2013. – С. 376-393.